

JE LI ČOVJEK ISPAO VRAGU IZ TORBE?

Svi smo čuli za velikog mislioca na razmeđu Srednjeg i Novog vijeka Rene Descartesa. U svojim razmišljanjima, učili smo to svi u srednjoj školi, pošao je od sumnje u sve u što se može posumnjati. Ako bi našao i najmanji razlog za sumnju, posumnjao bi. To je bila njegova metoda, put ili način da dođe do izvjesnosti o kojoj se više nikako ne bi moglo dvojiti. Potrebna mu je bila jedna takva istina na kojoj bi onda izgradio cijeli svoj misaoni sustav. Jednostavno rečeno, tražio je čvrst temelj na koji bi oslonio čitavu svoju znanstvenu, filozofsku, pa i vjersku zgradu.

Zaključio je da ima barem jedna nesumnjiva istina, a ta je, da čovjek dok misli, ne može ne postojati. Općepoznata je njegova izreka: *Cogito, ergo sum* – Mislim, dakle, jesam.

Ne želimo ovdje razlagati Descartesovu filozofiju nego nam jedna njegova misao otvara prigodu za naše razmišljanje. Naime, Descartes je mislio da ga ni zao duh ni nekakav zli Bog, ako bi postojao, nije u stanju tako varati da bi mu davao privid opstojnosti, a da njega, ipak, ne bude.

Naravno, da filozofi imaju dalje refleksije u koje mi ovdje ne možemo ulaziti. Ostat ćemo pri jednostavnoj misli da Zli ne može imati posvemašnje gospodstvo nad čovjekom. Koliko se god trudio, ne može mu potpuno zamagliti temeljnice tako da se ne bi imao na što oprijeti. Čovjek u svemu pa i kad je izvrnut lažima i prijevarama, pa čak kad bi se i sam želio malo zavaravati, ostaje u blizini istina koje se nikada ne gase, a oslonac su svemu postojanju, mišljenju pa i djelovanju. Čovjek se pri navalama raznih promidžbi i nagovaranja može uvijek na njih osloniti te, sve što mu se nudi, može dobro premjeriti i izmjeriti.

To potvrđuje i činjenica da mi svemu možemo prigovoriti, što je na bilo kakav način nesavršeno ili svemu što je bilo kako ograničeno. Prigovor je trijumf duha, doduše ponekad zlorabljen, ali bez mogućnosti prigovora, mi nikada ne bi bili to što jesmo – ljudi. Sama riječ »prigovor« zvuči doduše malo negativno, ali mogućnost na kojem se on temelji prava je pozitivnost ili, bolje rečeno, to je mogućnost pozitivnosti, otvorenosti za sve dobro, plemenito, uzvišeno – na kraju krajeva za stvorove i njihova Stvoritelja.

Iz te mogućnosti prigovora proizlazi naša velika sloboda da se ispravno i objektivno postavimo prema svemu. Iz ove, pak, mogućnosti nam proizlazi velika odlika da nas ni sam vrug, a ni neki možebitni zli bog ne može zaći s onu stranu stvarnosti i projektirati nam zbilju koja to ne bi bila.

Koliko god često nismo zadovoljni sa sobom, a, naravno, još smo nezadovoljniji s drugima, premda je ono prvo nezadovoljstvo obično izvor ovog drugog, ipak čovjek nije mogao biti temeljno prevaren. Jedino se sam može htjeti zavaravati. A to je zagonetno da mi ponekad ni sami ne znamo obrazložiti zašto smo nešto počinili. Dali smo se, valjda, nadvladati od one trostruke požude: tijela, očiji ili oholosti života.

Jednostavno i pučki rečeno, unatoč svemu, nismo ispali vragu iz torbe. Mi samo možemo, ako hoćemo, u nju skočiti i u njoj ostati. Znači, ovakve kakvi jesmo, nije nas mogla stvoriti zloba, pakost i prijevara. Kad već jesmo, a to je barem nedvojbeno, morao nas je netko drugi stvoriti i izvesti na pučinu bitka – jer tu se i nalazimo. Jednostavno, čovjeku nije ponuđeno nešto što nije, nego nešto što jest. Ponuđene su mu vrijednosti, a on često srlja za bezvrijednim. Da mu se to ne dogodi, mora razmišljati, moliti i klanjati se pred vječnim Božjim isitnama. Ako to bude činio, neće mu padati na pamet nehumani i odurni planovi kao naprimjer: proizvoditi ljude kao neke strojeve, sposobne samo raditi, a ne voljeti i ljubiti. Ne daj, Bože, da se jednom stvore bića ljudskih sposobnosti koja ne bi znala što znači biti voljen, nego samo upotrebljavan i koja ne bi znala voljeti nego samo djelovati. Takvi bi se sigurno jednom pobunili protiv svojih stvoritelja–konstrukora te bi ih uništili. To bi bio kraj naše ljudske samoprijevara.

No na početku to nije bilo tako. Ta, čovjek je mogao postati, nastati, sebe preuzeti jedino kao zbiljsko bivstvovanja, a nikako kao privid. Ono što on jest, jest nečije, a ne ničije. Zato prijevara nije mogla biti u iskonu čovjekove zbilje. Ta on je kao stvarnost jedino mogao biti sebi predat i od sebe preuzet. Na drugi način se to nije moglo izvesti.

Koliko god se mi ljutili na vraga i njegovu veliku sposobnost da mnogo toga izokrene, isprevrne, iznakazi i uništi, nikad se nije mogao dovinuti vještini kojom bi nam prodao rog za svijeću, to jest, prevario nas odlijepivši nas od zbilje.

Zato u temelju našeg postojanja nikako ne može biti prijevara, mržnja ili kakav trik, nego prava pravcata dobrohotna, darežljiva, bogata, dosjetljiva, moćna, nezavidna, istinoljubiva, nepristrana, nesebična, pravедna, vjerna, pouzdana, cjelovita, a nadasve tajnovita ljubav.

Zato nam je zadatak ukorijeniti se u svoj Iskon, doći na svoj Izvor, oprijeti se na svoj Temelj, prihvatiti obruče slobode koji ne daju da se raspadnemo, naći svoje jedinstvo i mir, počinuti na dlanu Onoga koji neće sebi pljeskati i nad nama trijumfirati. Naprotiv, zaklonit će nas i drugim dlanom da nam se što zlo ne dogodi, da nam neki zavidnik ne bi priredio kakvu nepriliku.

Mi smo bića koja nisu prevarena, nego se samo mogu prevariti. Nismo rođeni iz preljuba, prijevarom ili iz požude, pa ni voljom muževljevom nego od Boga. Otud naše pouzdanje i sigurnost da stojimo na splavu kojim kormilari–upravlja Sveznajuća Ljubav. Njemu, Stvoritelju našem ništa nije nemoguće. Čak je izvojevao pobjedu nad ništavilom. Svoju je dobrotu, nesebničnost i ljubav već pokazao davši nas nama samima.

A i čovjek je sposoban za puno dobrote, a u mnogim prilikama ju je već i on pokazao. Zato se još jednom može ponoviti da on zbilja nije ispaao Đavlu iz torbe, iako u nju, kako rekosmo, ako želi, može uskočiti. Đavao, dakle, nikako nije mogao stvoriti čovjeka.

Ne vrijedi li i obratno? Reći će netko da Bog, zacijelo, nije mogao stvoriti čovjeka, biće koje je počinilo toliko zlih djela, koja Stvoritelju, svakako, ne služe na čast. E to bi bio prebrz zaključak. Mi to, istina, ne možemo sve sračunati, ali u našem razmišljanju, kako smo već s pravom ustvrdili, nije glavni problem zlo. Ne bavimo se njim. I ne samo da se njim ne bavimo, nego ga, i prema naravnom i Božjem zakonu, bezuvjetno moramo izbjegavati. Za zlo je svatko sposoban ili jednostavnije rečeno: puno je lakše rušiti nego graditi. Da bi se imalo što rušiti, uništavati i obesmišljavati, morao je to netko stvoriti, urediti te prema cilju usmjeriti. Zato je pravo pitanje: tko je učinio ono teže, neizmjerne teže: stvorio pozitivno, dobro, plemenito i uzvišeno.

Mi kršćani napokon moramo naučiti diviti se, ne zaboravljajući, naravno, na opasnosti za ljepote koje nalazimo. To je naša zadaća i naša prednost, a onda ćemo moći bolje slaviti i euharistiju, zahvalnicu. Nije nam zadaća plakati i kukati, gledajući stalno u ponor koji će nas progutati. Tko stalno gleda u bezdan, sigurno će se u nj i strovaliti. Zli upravo i hoće da ništa drugo i ne vidimo, želi nam skriti sve ostale mogućnosti kako bismo nepromašivo bili žrve zamke koju nam je spremio.

Mojsije je udario štapom u kamen i provrela je voda. Bog je pogledao glib zemaljski ili majmuna, svejedno, i nastao je čovjek. Zapravo sve što Bog pogleda i u čemu se on progleda, gdje se njegova slika odslika, nastane čovjek – jer on je slika, koju Bog svojim licem izaziva.

Nakon ovog razmišljanja uviđamo da se ponizna i iskrena ljudska mudrost slaže s Božjom objavom. Čovjek je stvoren na sliku Božju. Bog ga je stvorio iz slobode i ljubavi, a jednako tako za slobodu i ljubav. Čovjek nije porod prijevare i nasilja nego istine. Zlo i mržnja mu uopće nisu potrebni da bi se ostvario i bio ono što treba biti. Zato i kliče sveti Irenej: živ čovjek slava je Božja.

Nikola Stanković

SNIŽENJE CIJENA

Na kraju sezone, ljetne ili zimske, posvuda se vidi natpis »Sniženje« ili da ne bude zabune »Sniženje cijena«. Upozoruju nas da se tih dana jedan isti, primjerice, odijevni predmet može dobiti za manje novaca nego koji dan prije. Ako upitate zašto je to tako, dobit ćete puno raznih odgovora, ali jedan je najčešći: Kraj je sezone i ta se roba više ne traži. Moramo je se rješavati dok se za nju još nešto može dobiti. Inače će samo zauzimati prostor, a dogodine će i tako moda biti drukčija.